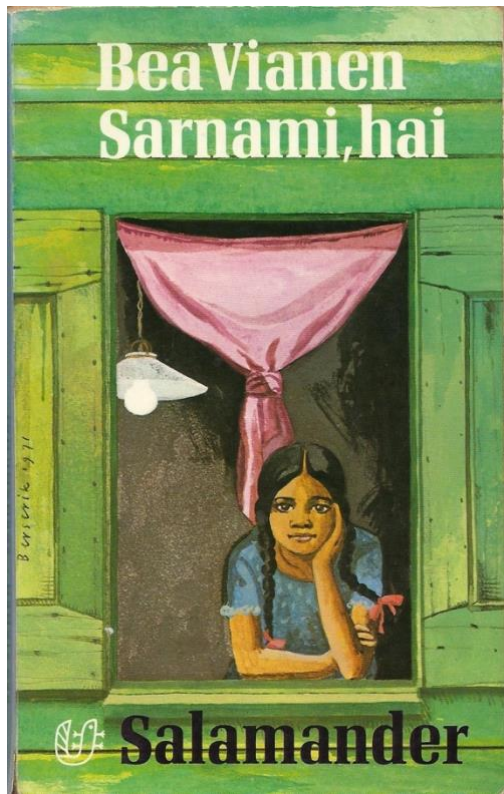

Fixdit lesbrief: *Suriname, ik ben* van Bea Vianen

Voor de docent

Sarnami, hai of *Suriname, ik ben* is de bekendste roman van Bea Vianen, de eerste Surinaamse auteur die door een Nederlandse uitgeverij is uitgegeven.

Suriname, ik ben is een echt coming of age-verhaal, tegen het decor van Paramaribo in de jaren '50, in zowel Suriname als Nederland een conservatieve tijd qua denkbeelden over hoe mannen en vrouwen moeten zijn. De hoofdpersoon, Sita, is bang voor het leven dat haar als volwassen vrouw te wachten staat, en voelt zich anders dan haar leeftijdsgenootjes. Het liefst verstopt zij zich achter een boek. Haar omgeving ziet niet hoe slim en bijzonder zij is, en ze krijgt weinig troost in de rouw om haar overleden moeder.

In deze roman komen gelaagde thema's als racisme en (seksueel) geweld aan bod. In deze lesbrief bieden we de historische context en benadrukken we het belang van deze roman voor Surinaamse scholieren, maar tonen we ook de universele waarde van deze roman voor alle leerlingen, ook uit Nederland.

Deze lesbrief gaat ervanuit dat de leerlingen het hele boek hebben gelezen. Voor de duidelijkheid begint het met een samenvatting van de roman en als er in opdrachten gebruik moet worden gemaakt van specifieke citaten zijn deze toegevoegd.

Gebruik van de lesbrief

De roman en deze lesbrief zijn geschikt voor havo 4 en 5 en vwo 5 en 6 (voor Nederlandse scholieren) en ASO, 3e graad (voor Vlaamse scholieren).

Uiteraard kan de docent naar eigen inzicht de informatie aanpassen voor andere niveaus. In 2021 verscheen een herziene versie bij uitgeverij Cossee met twee titels: *Sarnami, hai* en *Suriname, ik ben*. Voor deze lesbrief is deze herziene uitgave gebruikt en verwijzen we naar het boek als *Suriname, ik ben*.

Voor meer informatie over Bea Vianen lezen de leerlingen ook:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/bea-vianen>

Schrijverscollectief Fixdit biedt aanvullend educatief materiaal aan over Bea Vianen. Kijk met je leerlingen de video van Vlogboek en/of luister naar de Fixdit podcast:

Fixdit Podcast

<https://www.de-gids.nl/podcasts/afleveringen/sarnami-hai>

In deze aflevering van de Fixdit podcast gaat Jannah Loontjens in gesprek over *Suriname, ik ben* van Bea Vianen met schrijver en gelauwerd dichter Radna Fabias, schrijver, mede Fixdit-lid en senior beleidsadviseur aanpak huiselijk- en seksueel geweld, Shantie Singh en schrijver, letterkundige en Surinamist Michiel van Kempen.

Vlogboek

<https://www.youtube.com/@Vlogboek>

In opdracht van Fixdit maakte Jörgen Apperloo (van het YouTube-kanaal Vlogboek) een video over *Suriname, ik ben* van Bea Vianen. De video maakt deel uit van een serie video's voor het voortgezet onderwijs met moderne literaire klassiekers geschreven door vrouwen.

Lesbrief voor de leerling

Sarnami, hai of *Suriname, ik ben* verscheen in 1969 en was de debuutroman van Bea Vianen. In Suriname is het jarenlang het meest gelezen boek onder middelbare scholieren geweest. Het hoofdpersonage Sita is een tienermeisje dat de strijd aangaat voor de vrijheid om zelf te kunnen kiezen wat ze wil in het leven. Haar omstandigheden zijn uniek, maar de frustratie die zij voelt over de wereld waarin ze opgroeit en haar plek daarin vormt het herkenningspunt van deze Bildungsroman. Dat maakt het ook voor scholieren van nu een relevante roman om te lezen.

Sita is een jonge vrouw die verlangt naar bevrijding uit een beklemmend conservatief milieu en uit een land dat getekend is door koloniale onderdrukking. Door het lezen van deze roman leer je ook veel over Suriname en zie je het land door de ogen van een jonge Hindostaanse vrouw. In deze lesbrief verdiepen we ons nog verder in de thema's in *Suriname, ik ben*: de migratiegeschiedenis, de maatschappij en natuur van Suriname en onderlinge spanningen tussen de bevolkingsgroepen in de roman, opgroeien van meisje naar vrouw in een beklemmende omgeving.

Over Bea Vianen

Bea Vianen werd op 6 november 1935 geboren in Paramaribo. Haar moeder overleed jong en Bea Vianen werd als achtjarig meisje bij de soeurs (Katholieke zusters) op een kostschool geplaatst, waarover ze later hartverscheurend schreef in het verhaal 'Over nonnen en straffen'. Na het afronden van haar school vertrok ze in 1957 naar Nederland en toen zij in 1969 haar eerste roman *Sarnami, hai* publiceerde werd het een groot succes. Ze was de eerste Surinaamse schrijver wiens werk door een Nederlandse uitgeverij werd gepubliceerd.

Bea Vianen is een kind van een Hindostaanse moeder en een Creoolse¹ vader en deze identiteit werkt door in haar literaire werk. Zij als persoon en haar personages verenigden daarmee ook een grotere groep Surinamers. Het gebruik van Sarnami, de taal van Hindostaanse bevolkingsgroep in Suriname, in haar boeken was ook baanbrekend – al heeft Bea Vianen veel concessies moeten doen met haar Nederlandse uitgeverij, die vonden dat er te veel Sarnami voorkwam in haar werk. Al met al is Bea Vianen een belangrijke auteur geweest voor Nederland en Suriname. Bea Vianen woonde tot aan haar dood in 2019 afwisselend in beide landen.

Opdracht 1

Lees de auteurspagina van Bea Vianen

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/bea-vianen>

¹ Creolen zijn de Afro-Surinaamse bevolkingsgroep die grotendeels afstamt van tot slaafgemaakte Afrikanen.

Samenvatting van *Suriname, ik ben*

Aan het begin van de roman maken we kennis met S., die opgroeit in het Suriname van de jaren '50 en op zoek is naar antwoorden over haar familiegeschiedenis. De voorouders van S. kwamen als contractarbeiders naar Suriname: net als vele andere Hindostanen werden zij na de afschaffing van de slavernij in 1863, vanaf 1873 tot 1916 vanuit India (Brits-Indië) naar Suriname gebracht. S. gaat op bezoek bij de oude vrouw Ajodiadei. Zij heeft vroeger voor de moeder van S. gezorgd en geeft S. een foto van haar grootvader, die zijn gezin achterliet om terug te keren naar India. S. vervloekt hem voor wat dit met haar familie deed: vanwege de eerdere zelfmoord van haar grootmoeder groeide de moeder van S. op zonder ouders en bij de gemene Ajodiadei.

Na deze duik in haar familiegeschiedenis krijgen we wat meer over het dagelijkse leven van S. te weten en op het eerste gezicht lijkt dat leven op dat van een normaal tienermeisje: ze gaat naar school, maakt huiswerk met haar vriendinnen en zorgt voor haar jongere broer Ata. Maar S. mist haar overleden moeder en voelt zich ongezien en ongehoord door haar strenge vader, die haar weinig aandacht geeft en zich laat bedriegen door zijn zakenpartners.

Naast haar familiesituatie worstelt S. ook met haar veranderende lichaam. Haar vriendinnen zijn al geïnteresseerd in jongens en seks, maar S. is daar nog niet klaar voor. Dat wordt duidelijk als haar islamitische vriendin Selinha verliefd wordt op een hindoestaanse jongen en zwanger raakt. Het feit dat zij van verschillende religieuze achtergronden komen zorgt voor een groot conflict, dat wordt opgelost wanneer Selinha trouwt en haar man zich bekeert. Als Selinha verhuist met haar nieuwe gezin is S. plots erg eenzaam en is het lastig voor haar om contact met haar jeugdvriendin te onderhouden.

Om te ontsnappen uit haar beklemmende huis begint S. af te spreken met een jongeman genaamd Islam, die daar al erg lang op aandringt. Hij dwingt haar tot seks, waardoor zij ongepland zwanger wordt. S. voelt zich gevangen nu ze met hem moet trouwen terwijl ze niet verliefd op hem is. Als ze na de geboorte van haar kind zonder Islam in een gehuurd huis woont en naar Nederland wil vertrekken zet Islam haar voor het blok: hij zal haar pas laten gaan als zij het kind aan hem geeft. S. kiest voor haar vrijheid en vertrekt naar Nederland, net zoals haar grootvader, zonder haar familie. Pas in de laatste paragraaf van de roman waarin S. deze keuze maakt, durft ze zichzelf bij haar eigen naam te noemen: Sita.

“Ik ben geen S. of het meisje. Niet meer. Sita! Sita! Ik durf mezelf bij de naam te noemen. Omdat ik weet wat ik niet wil: Stikken! Stikken! Stikken!” (213)

1. Familiegeschiedenis en de migratiegeschiedenis van Suriname

De grootouders van Sita aan haar moeders kant emigreerden naar Suriname vanuit Calcutta, in 1916 nog Brits-Indië, een kolonie van de Britten. Sita's grootvader kwam net zoals veel andere Hindostanen² als contractarbeider naar Suriname. Dat kwam door een deal die Nederland met Engeland sloot na de afschaffing van de slavernij in 1863. Om de plantage-economie in Suriname draaiend te houden, waren goedkope werkkrachten nodig en Nederland kreeg toestemming van de Britten om deze te werven in Brits-Indië. Dit begon in 1873 en duurde tot 1916. Zo kwamen veel contractarbeiders uit Brits-Indië, maar ook uit Java (Indonesië) en China in Suriname terecht, waar ze vaak uitgebuit en mensonwaardig behandeld werden.

De migratiegeschiedenis en de familiegeschiedenis van Sita zijn met elkaar verweven in het boek. In het eerste hoofdstuk is ze op zoek naar de missende puzzelstukjes in haar familiegeschiedenis en later begrijpen we dat dit een van de oorzaken is waarom Sita ook zo met zichzelf in de knoop zit:

“Ze heeft haar grootouders nooit gezien, nooit aangeraakt, ze heeft ze nooit tegen elkaar horen praten, tegen anderen, tegen haar moeder, tegen haar, tegen Ata. Ze zijn alle twee ontstaan, zowel zij als Ata, uit een nachtmerrie van situaties, uit een verleden waarvan zij niets weten. Ajodiadei is niet de enige overlevende, zoals zij altijd heeft gedacht. De overlevenden zijn zij zelf: S. en Ata, Het begin zijn zij zelf. Met hen begint een eigen geschiedenis. Hun eigen leven waarin zij voor en tegen zichzelf zullen getuigen met de dingen die zij van en over zichzelf weten. Al die anderen, die vóór hen hebben geleefd, zijn gestorven, opgegaan in een wereld van hongersnood, aardbevingen, heilige olifanten, heilige koeien, heilige apen en tempels. Gestorven zijn zij in de chaos van de tijd, van tradities. Van immigratie! Ze hebben niets achtergelaten. Alleen namen, nummers, namen die door duizend andere Indiërs, misschien wel miljoenen, gedragen worden. Harynarain en Janakya hebben zich geen rekenschap gegeven van hun daden. Zij lieten een kind achter, beiden op hun eigen verdorven manier. Waarom zal zij zich rekenschap geven van hun ellende, hun daden, de geestelijke moord van Radjkumarie, de zelfmoord van Janakya? Zij weet nu dat het zinloos is zich bezig te houden met deze zaken omdat ze een afgesloten geheel vormen binnen de tijd waarin ze zich hebben afgespeeld. Zij heeft ze niet kunnen ophelderen.” (52)

Opdracht 2

Ben je het eens met de laatste zin van deze quote? Is het verleden echt afgesloten, of kan je elementen uit het verleden aanwijzen die doorspelen in het heden van Sita?

Ondanks haar eigen worstelingen als vrouw met twee dominante mannen (haar vader en Islam) kijkt Sita neer op andere vrouwen die niet los kunnen breken uit hun ondergeschikte positie. Sita's vrijgevochtenheid lijkt verbonden te zijn met vooroordelen op basis van klasse die ze heeft over de andere bevolkingsgroepen in haar omgeving. Daarbij kijkt ze vooral neer op vrouwen uit een lagere klasse, want vergeet niet dat Sita in haar eigen huis woont en

² Vaak lees je hindoestanen in plaats van Hindostanen, maar in dit geval spreken we over Hindostanen omdat het niet alleen hindoes waren die vanuit India naar Suriname vertrokken, maar ook christenen en moslims. Het gaat dus over een etnische en geen religieuze groep:

<https://nos.nl/artikel/2465346-150-jaar-hindostaanse-migratie-naar-suriname-tradities-moeten-behouden-blijven>

geletterd en leergierig is, terwijl de vrouwen die in grotere armoede wonen niet eens de keuze hebben om naar Nederland te vertrekken voor een studie.

Kijk bijvoorbeeld naar hoe Sita haar schoonfamilie beschrijft. Ze laat haar kind uiteindelijk bij Islam achter, maar zou het liever bij haar vader achterlaten omdat ze vies is van de levensstijl van de vader van haar kind en zijn islamitische familie.

“Het meisje probeert vergeefs met haar nageltjes de bijtende luizen weg te krabben. In de grote, Arabische ogen van het jongetje ziet ze de kloddertjes etter. Het tafelblad en de stoelleuning zitten vol vetwegen. De vloer is zanderig. Het is opzet, slordigheid. Hoe is het mogelijk dat Islam hier eet en slaapt?” (141)

Naast Sita's blik op een andere klasse horen we ook zo nu en dan over de spanningen tussen verschillende bevolkingsgroepen. In Suriname leven door het kolonialisme – eerst de slavernij en daarna de contractarbeid – verschillende bevolkingsgroepen. Tussen de religieuze en etnische groepen is er helaas veel spanning en discriminatie, als gevolg van de verdeel-en-heers politiek van de koloniale machthebbers. Die koloniale erfenis werkt nog heel lang door. Dat merk je ook in *Suriname, ik ben*, waarin Vianen het Suriname in de jaren '50 van de vorige eeuw beschrijft. Het gaat dus om een andere tijd en een andere samenstelling van bevolkingsgroepen dan in Nederland.

Opdracht 3

Viel het je tijdens het lezen op dat er soms ongepaste woorden of discriminerende beschrijvingen werden gebruikt? Zo ja, weet je nog wat je dacht toen je ze tegenkwam?

Vind je de historische omstandigheden een geldige redenen om anders te kijken naar het beschreven racisme in het boek? Waarom wel of niet?

Opdracht 4

Maak een lijst met de zes belangrijkste personages (Sita uitgezonderd) uit het boek: Selinha, Ata, Sita's vader, Islam, Soekhia en Ajodiadei. Beantwoord voor alle personages de volgende vragen:

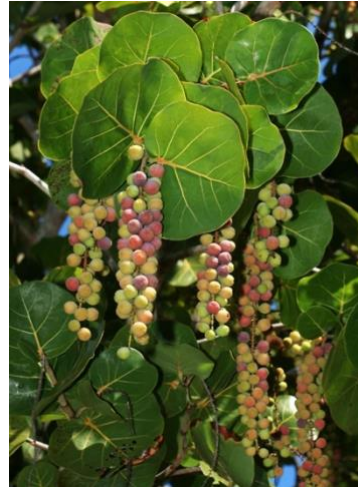
- Wat is de machtsverhouding tussen Sita en deze personages? Schrijf dat op. Denk aan: wie is er ouder? Heeft de één iets waar de ander afhankelijk van is?
- Wat zijn de belangrijkste persoonlijke verschillen tussen Sita en deze personages? Bijvoorbeeld: Sita is niet zo bezig met jongens zoals Selinha dat is.
- Wat zijn de belangrijkste religieuze en culturele verschillen tussen Sita en deze personages? Gebruikt Sita in haar omschrijvingen van deze persoon of diens omgeving woorden die duiden op verschillen? Wat heeft dit voor invloed op hun relatie?

2. De natuur in Suriname

De grootsheid en pracht van de Surinaamse natuur komt vaak voor in het boek als een afspiegeling van de grootse gevoelens van eenzaamheid en machteloosheid van Sita. Lees de volgende quote aandachtig:

“Beneden haar is het zand wit met heel donkere en duidelijk afgetekende plekjes schaduw: de bladeren en de bloemen van de hangalampoehagen zijn beter te onderscheiden op de grond dan aan de takken. De jasmijn, de zinnia's en de poespoesteres dansen er zachtjes tussen. In een hoek van het erf ritselen de

bladeren van de babydruif, de guave en de broodboom. Zij zou willen opschrijven wat er in haar omgaat wanneer ze deze dingen ziet in een harmonie van rust, stilte, van volmaakte schoonheid, terwijl ze het gevecht levert met een wereld voor betrekkelijkheid, een wereld van afscheid nemen, van verdriet.” (57)

De zinnia (foto 1) en de bladeren van de babydruif (foto 2)

Opdracht 5

In Suriname moesten leerlingen in de tijd van Vianen de boeken van Nederlandse schrijvers lezen. Zij schreven over sneeuw en grijze luchten en planten en dieren die je in Suriname niet had. Je kan je dus wel voorstellen dat de beschrijvingen van de Surinaamse natuur in *Suriname, ik ben* zorgden voor herkenning!

Schrijf zelf een natuurbeschrijving in de stijl van Bea Vianen. Je mag ervoor kiezen om over je alledaagse omgeving te schrijven of juist een omgeving waar je de natuur nog moest ontdekken, zoals op een mooie reis.

“Het regenseizoen krijgt zoetjesaan de sfeer van de droge tijd. De stemmen klinken luider en voller uit de open ramen en deuren. Aan de twijgen van de jonge sinaasappelbomen op het erf ontluiken de eerste bloesems, wit en zoet geurend wanneer de passaat zich door het groen beweegt. De vochtige aarde verspreidt de warmte voor het rijpingsproces van de vruchten, de rijst en de groenten van het komende seizoen. De natuur volgt haar eigen tempo. Ze verandert naar willekeur en bedriegt door haar grilligheid, haar weelderige schoonheid, haar overvloed aan beloften. Verwachtingen. De natuur is ene avontuurlijk, meeslepend bedrog. Ze is nog altijd wat ze bijna vier eeuwen geleden was, toen de Spaanse dieven onder de bekoring kwamen van haar groene glimlach, het schateren van witte vogels boven modderoevers. Maar in werkelijkheid is zij kolder. Een samenstel van onmogelijkheden. Verveling voor wie niet alleen maar willen eten, slapen en kinderen verwekken. Angst is ze voor een vrouw die geen werktuig wenst te zijn.” (188)

Opdracht 6

- Wie is de ‘ze’-figuur in de bovenstaande passage? Waaruit maak je dat op?
 - Wat vertelt de bovenstaande quote je over de geschiedenis van Suriname?

- Lees pagina 48 en 49 (herziene versie 2012, “S. kijkt uit het raampje” t/m “op de hoogte te stellen”). Leg uit wat het verband is tussen de omgeving en de innerlijke wereld van Sita.

3. Opgroeien van meisje naar vrouw in een beklemmende omgeving

In de roman zien we Sita opgroeien van een meisje naar een vrouw en dat gaat haar niet altijd even makkelijk af. Aan de ene kant voelt Sita zich nog jong en meisjesachtig; ze geeft nog niet om jongens en wil ook niet met haar vriendinnen hierover praten en is bang om ongesteld te worden. Aan de andere kant ziet Sita om zich heen wat haar lot als vrouw in deze samenleving zal zijn en doet ze thuis al zoveel huishoudelijke taken dat ze niet eens tijd heeft om plezier te hebben en zich te gedragen naar haar leeftijd.

Opdracht 7

- Wat is de juiste term voor de vertelsituatie in deze roman?
- Pas op de laatste pagina verwijst de hoofdpersoon naar haarzelf als Sita in plaats van S.
 - Wat betekent dit voor de afstand die je als lezer tot de hoofdpersoon voelt?
 - Beschrijf hoe deze naamsverandering samenhangt met de ontwikkeling die het personage heeft doorgemaakt in het verhaal.

“Ze kan niet slapen. Ze zit met opgetrokken benen onder de klamboe en bekijkt aarzelend haar lichaam met de zachte welvingen onder de dunne katoenen nachturk. Waarom is zij niet als de anderen? Als Selinha? Die alles gewoon vindt, ijdel is omdat ze volwassen is, ijdel omdat ze weet dat er naar haar gekeken en gefloten wordt? Ze weet het. Het komt door de schim daar beneden, die haar nooit een kans heeft gegeven een meisje te zijn. Het komt door zijn achterdocht om vriendelijk tegen haar te zijn. Hij sluit haar op, terwijl anderen zich amuseren, naar de bioscoop gaan. Zij is bang van hem. Zij is bang van mannen.” (115)

Opdracht 8

- In alle twee de citaten hierboven vergelijkt Sita zich met Selinha. Waar staat Selinha symbool voor?
- Sita heeft geen positief vrouwelijk rolmodel in haar huishouden sinds het overlijden van haar moeder. Welke personages neemt Sita in vertrouwen en hoe helpen zij haar?
- Hoe het afloopt met Sita weten we niet aan het eind van het boek. Wat is het gevoel dat je van het open einde krijgt? Wat denk je dat Sita te wachten staat in Nederland?

Bronvermelding en verder lezen:

Kempen, Michiel van. 'Bea Vianen Een Surinaamse, uiteengewaaid boven de oceaan Paramaribo, 6 november 1935 – Paramaribo, 6 januari 2019'

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/bea-vianen>

Jamaludin, Rihana. 'De meertaligheid van Bea Vianen' in *Dat wij zongen*, door Julien Ignacio, Raoul de Jong en Michiel van Kempen, Das Mag, 2022.

<https://www.literairnederland.nl/recensie-bea-vianen-suriname-ik-ben/>

<https://www.jeugdbibliotheek.nl/12-18-jaar/lezen-voor-de-lijst/15-18-jaar/niveau-3/suriname-ik-ben.html>

Meer informatie over Fixdit

Schrijverscollectief Fixdit streeft naar meer diversiteit in de canon en de literaire wereld. Door o.a. acties, essays, open brieven en gesprekken wil Fixdit het bewustzijn over genderongelijkheid in de letteren vergroten en de canon uitbreiden met werk van belangrijke vrouwelijke auteurs.

Fixdit is Yra van Dijk, Sanneke van Hassel, Rachida Lamrabet, Jannah Loontjens, Munganyende Hélène Christelle, Christine Otten, Gaea Schoeters, Shantie Singh, Fleur Speet, Manon Uphoff en Annelies Verbeke.

